

**MONUMENTEN
INVENTARISATIE
PROJECT**

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplan-indeling: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnventariseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedenbouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedenbouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.

In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnventariseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

Blad : 2
Betreft : Ten geleide (vervolg)

Met betrekking tot het gebruik van de MIP-eindprodukten dient het volgende te worden opgemerkt.

Bij schrijven d.d. 21 september 1989 - nr. WZ89.59395 - WZ/CE404 is de provincie Gelderland accoord gegaan met de samenwerkingsovereenkomst, zoals opgesteld van rijkswege bij schrijven d.d. 11 augustus 1989, nr. U-172.612, inzake de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project in Gelderland.

In artikel 8 van bedoelde overeenkomst is het gebruik van de eindprodukten geregeld. Dit artikel luidt als volgt:

"Artikel 8. Gebruik eindprodukten

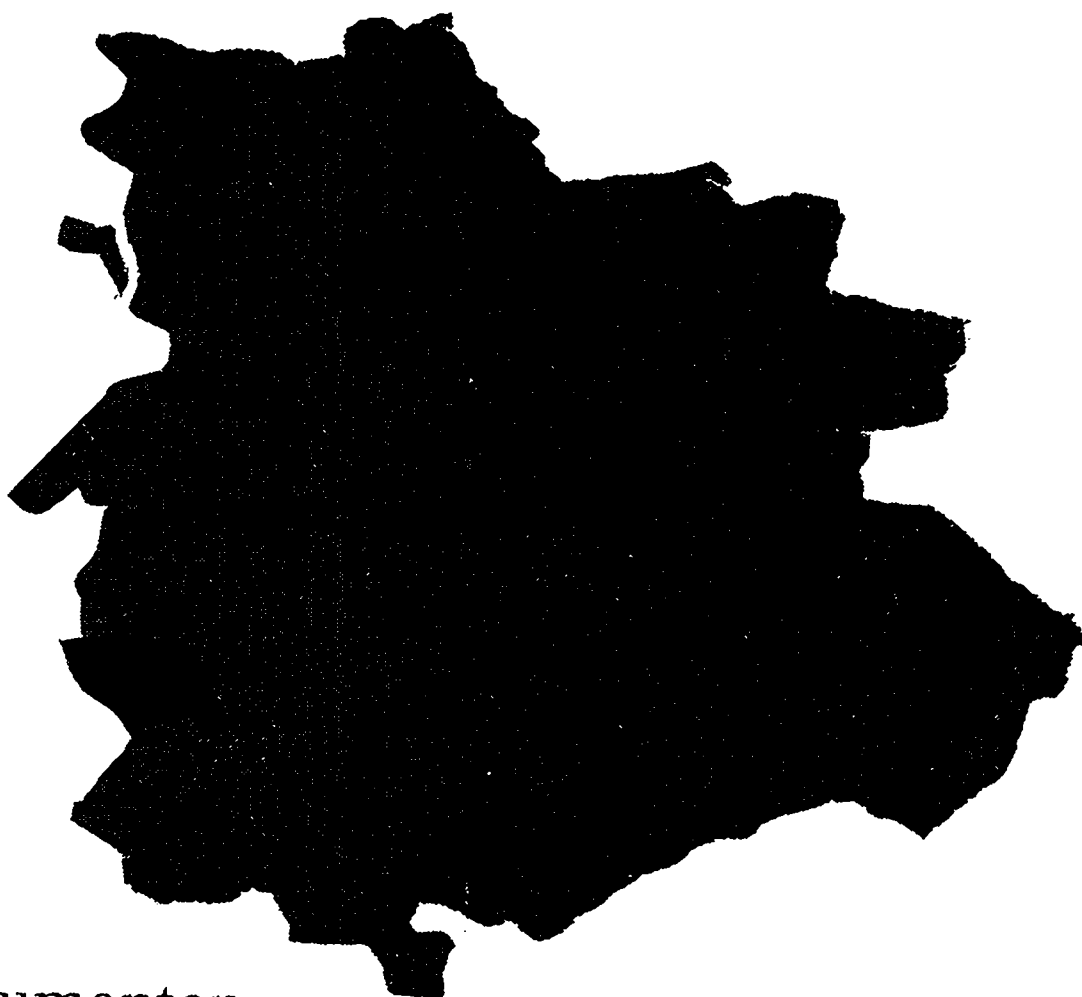
1. De Provincie is evenals de Rijksdienst ook nadat de eindprodukten als bedoeld in artikel 1, leden a t/m e (*) zijn opgeleverd gerechtigd deze eindprodukten, geheel of gedeeltelijk voor eigen gebruik aan te wenden, te vermenigvuldigen of te publiceren, dan wel, al dan niet tegen financiële vergoeding, voor gebruik aan derden beschikbaar te stellen.
2. De Provincie maakt met derden die zij bij de uitvoering van het Project betreft zodanige afspraken, dat hen niet de bevoegdheid toekomt, bv. door een beroep op hun toebehorende auteursrechten, in het in het eerste lid omschreven gebruik, geheel of gedeeltelijk te beletten of te belemmeren.
3. De Rijksdienst en de Provincie bevorderen de totstandkoming van openbare publicaties over jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog."

Wij verzoeken u bij het gebruik van de eindprodukten de geraadpleegde bron(nen) te vermelden.

OOST-GELDERLAND

WEHL

gemeentebeschrijving

Monumenten
Inventarisatie
Project

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE WEHL

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. <u>INLEIDING</u>	3
2. <u>BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK</u>	4
3. <u>INFRASTRUCTUUR</u>	5
4. <u>NEDERZETTINGSSTRUCTUUR</u>	6
4.1. Algemeen	
4.2. Functionele ontwikkelingen - periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940	
4.3. Stedebouwkundige structuur: - Wehl - Nieuw-Wehl - Verspreide bebouwing	
4.4. Ontwikkelingen na 1940	
4.5. Karakterisering geïnteriseerde bebouwing	
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Wehl 1850-1940	
4.7. Bijzondere gebieden	
<u>GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR</u>	13

1. INLEIDING

De Liemerse gemeente Wehl (oppervlakte 2.357 hectare) ligt in het inventarisatiegebied Oost-Gelderland. De gemeente bestaat uit de hoofdkern Wehl en de kern Nieuw-Wehl (zie afbeelding 1). De kernen liggen op het Liemerse laagterras, tussen het rivierdal van de Oude IJssel en de Montferlandse stuwwal. In 1816 is Wehl toegevoegd aan Nederland.

Als buurgemeenten kent de gemeente Wehl de gemeenten Didam, Angerlo, Hummelo en Keppel, Doetinchem en Bergh.

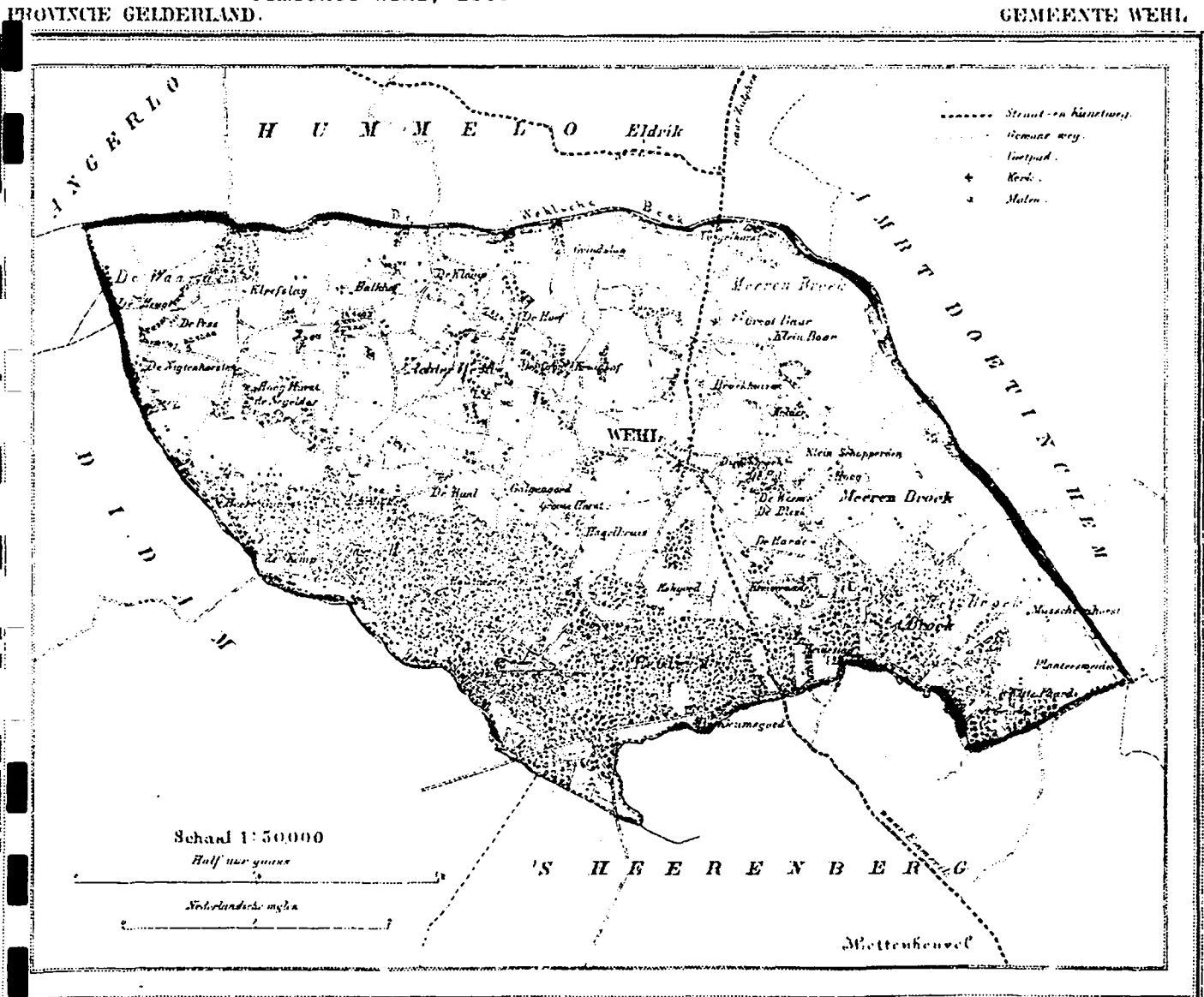
De Wehlse Beek en de Didamse Leigraaf vormen de noord-, oost-, respectievelijke westgrens van de gemeente.

Ondanks de ligging aan de weg van Zutphen naar Emmerich, hebben de ligging op het laagterras in een voormalig grensgebied, alsmede de weinig gunstige bodemgesteldheid, ertoe bijgedragen dat de economische ontwikkeling tussen 1850 en 1940 van de gemeente Wehl nauwelijks van de grond is gekomen. De bevolkingsgroei van slechts 50% in genoemde periode behoort tot de allerlaagste in Gelderland.

Wehl groeide pas na de Tweede Wereldoorlog uit tot een kern van enige omvang.

Op 1 januari 1989 telde de gemeente Wehl 6.454 inwoners.

Afbeelding 1
Gemeente Wehl, 1865

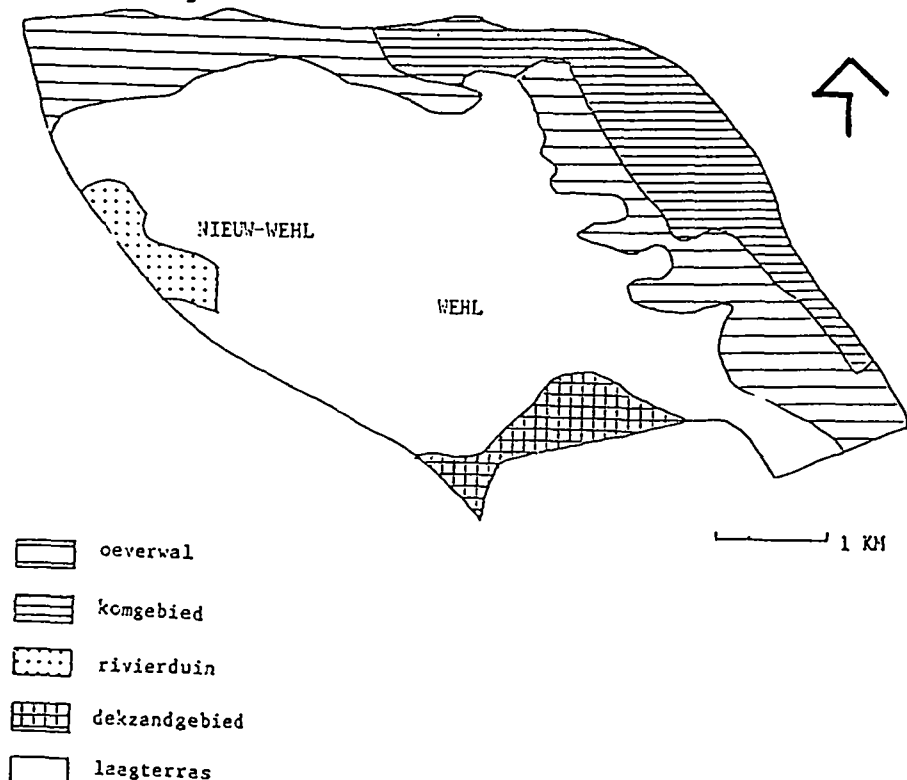
2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Gedurende de Saale-ijstijd is een brede ijslob via het IJsseldal in zuidelijke richting doorgedrongen. Onder andere bij Zeddam (gemeente Bergh) is een stuwwal gevormd. Na het terugtrekken van het landijs is een diep dal opgevuld door de Rijn en zijn vertakkingen, waaronder de Oude IJssel. Deze trachtte zijn oude loop te hervatten. Daartoe moest door de Oude IJssel een bres worden geslagen in de stuwwalverbinding tussen het Montferland en het Oost-Nederlands Plateau. Wehl ligt in het overgangsgebied tussen stuwwal en gletscherdal. Het dekzand in het zuiden van de gemeente Wehl is opgestoven in de periode waarin het landijs smolt. In het zuidwesten van de gemeente Wehl is een rivierduin gevormd, die aansluit op de kleine rivierduingordel in de gemeente Bergh.

Gedurende de Weichsel-ijstijd hebben de rivieren zich ingesneden in hun beddingen, waardoor het laagterras is ontstaan (zie afbeelding 2). Het hoogteverschil tussen het laagterras en het rivierdal van de Oude IJssel bedraagt thans ca. 3 meter en is in het landschapsbeeld duidelijk waarneembaar. Ook op het laagterras zijn hoogteverschillen waarneembaar.

Het grondgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op de oeverwallen, het komgrondegebied, de rivierduin, het dekzandgebied en het laagterras. De oeverwallen, het dekzandgebied, het rivierduin en delen van het laagterras (met een gunstige grondwaterstand) lenen zich voor akkerbouw. Hier bevinden zich verscheidene complexen, waarop vooral rogge en haver wordt geteeld. Tevens heeft in delen van het laagterras ijzerwinning plaatsgevonden (tot omstreeks 1890) die elders (Laag-Keppel) werd gebruikt ten behoeve van de ijzergieterij. Het rivierdal is vanwege zijn drassigheid vooral als grasland in gebruik. Hier heeft in de 19e eeuw kleiwinning plaatsgevonden. Grote delen van het laagterras zijn in bezit van grootgrondbezitters geweest, die in de 19e eeuw veelal bossen hebben aangeplant op de Wehlse heide.

Afbeelding 2
Geomorfologische kaart gemeente Wehl

Het dekzandgebied in het zuidwesten, alsmede de hoger gelegen gedeelten van het laagterras zijn zo'n 3 meter hoger gelegen dan het rivierdal. Dat houdt in dat er in het algemeen een afstroming plaats vindt in noordwestelijke, noordelijke en noordoostelijke richting. De Didamse Wetering en de Wehlse Beek zijn de belangrijkste afwateringskanalen.

Het stelsel van kavelsloten is hierop afgestemd. In het algemeen is sprake van onregelmatige blokverkaveling.

De bosgebieden van het voormalig grootgrondbezit zijn meer regelmatig verkaveld.

Op het rivierduin in het westen is de kern Nieuw-Wehl gelegen. De hoofdkern Wehl ligt op het brede laagterras. Vanwege de grillige hoogtelijnen en bodemgesteldheid en de daarmee samenhangende grondwaterstand is in de gemeente Wehl buiten de beide kernen sprake van verspreide bebouwing. Het betreft hier zowel verspreide bebouwing rond essen, als bebouwing aan eenmansessen (beide op het laagterras). Ook het grootgrondbezit en de beperkte mogelijkheden voor akkerbouw op het laagterras hebben in hoge mate bijgedragen aan de overwegend verspreide bebouwing die karakteristiek is voor de gemeente Wehl, vanwege het feit dat de landgoederen lange tijd onbebouwd zijn gebleven.

3. INFRASTRUCTUUR

In het algemeen komt de oriëntatie van de wegen (hoofd- en zijwegen) overeen met de geomorfologische opbouw van het gebied. De ligging van de verspreide ontginningen heeft het tot stand komen van een regelmatig patroon voor hoofd- en zijwegen bemoeilijkt. De secundaire wegen volgen dan ook het grillige patroon naar hoogtestgesteldheid van het terrein.

De belangrijkste verbinding in 1860 loopt over het laagterras langs Wehl (Keppelseweg/Weemstraat). Het betreft de zgn. Emmerikse Sprong, de weg tussen Zutphen en Emmerik/Rijnland. Andere belangrijke verbindingen zijn de wegen naar Doetinchem, Didam en Angerlo.

Na de Tweede Wereldoorlog is de oriëntatie van de hoofdwegenstructuur van noord-zuid gewijzigd in oost-westelijke richting.

In 1885 werd te Wehl een spoorwegstation gebouwd in het kader van de aanleg van de spoorlijn Didam/Arnhem-Doetinchem. Te Stille Wald wordt een halteplaats geopend. In 1902 kwam de tramverbinding tussen Zutphen en Emmerich via Wehl tot stand.

In 1924 werden busdiensten op Doetinchem en Didam geopend.

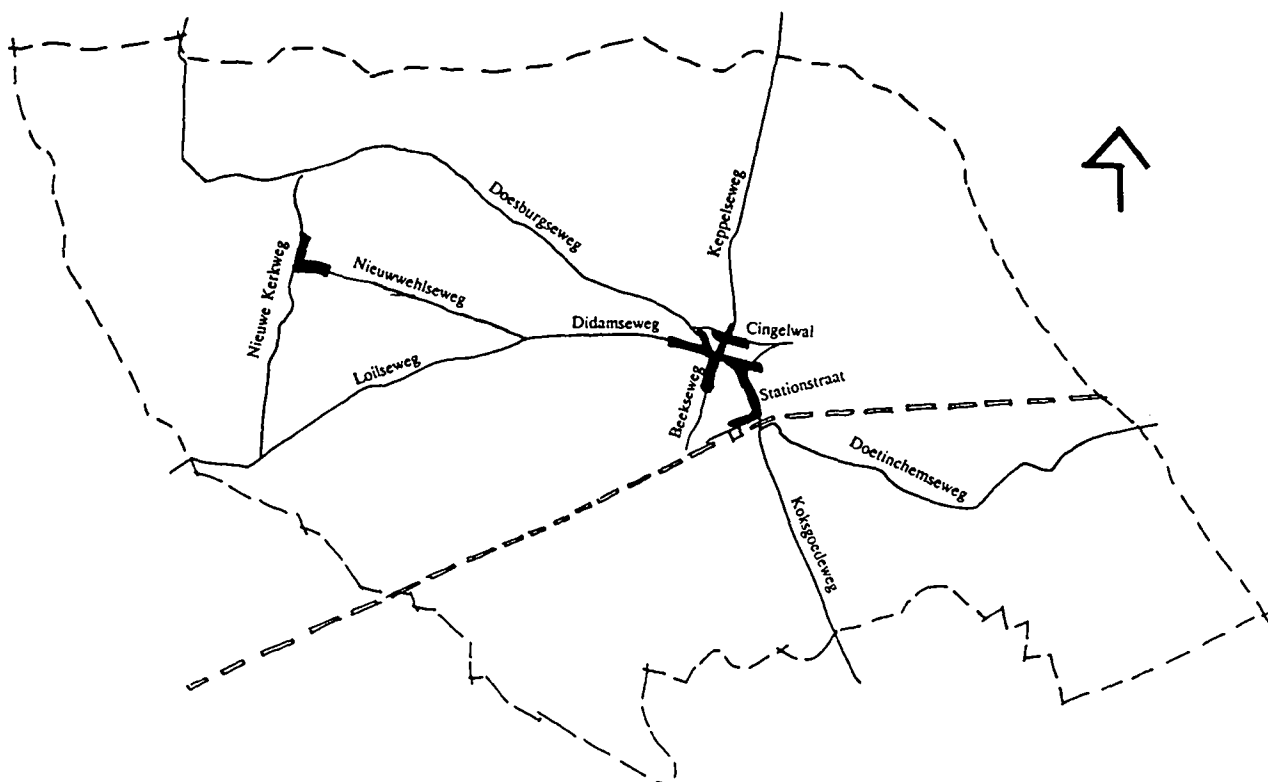
De drinkwatervoorziening was aanvankelijk opgezet voor lokaal gebruik. Vanaf 1914 werd een pompstation op het Stille Wald in bedrijf genomen en werd van hieruit de regionale drinkwatervoorziening in het kader van hoofdleidingen naar Hummelo, Zeddam en Zevenaar aangelegd.

In het begin van de jaren '20 werd Wehl aangesloten op het provinciale elektriciteitsnet.

Afbeelding 3

Voornaamste wegen en schematische weergave van de uitbreidingen 1850-1940 in de gemeente Wehl

— bebouwing 1850-1940

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1. Algemeen

Van permanente occupatie op het laagterras kan pas gesproken worden vanaf de 9e eeuw.

De oude kern van Wehl ligt rondom de Grotestraat.

De ligging aan de weg Zutphen-Emmerich heeft nauwelijks bijgedragen aan de economische ontwikkeling van het gebied, dat een beperkt strategische waarde bezat. De ontwikkeling van de veste Wehl werd afgeremd door de verlening van stadsrechten aan Zevenaar (1487). Van oudsher is Wehl een agrarische gemeente gebleven. De oriëntatie op Doetinchem werd vanaf de Late Middeleeuwen beperkt door invoerbepalingen tussen Doetinchem en Wehl, dat tot 1816 Pruisisch is gebleven. Tot die tijd maakte Wehl deel uit van het groothertogdom Bergh.

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

Vanaf het begin van de 19e eeuw raakte Wehl betrokken in grenskwesties. Voordat Wehl in 1816 een zelfstandige Nederlandse gemeente werd, maakte het onderdeel uit van het groothertogdom Bergh.

In de eerste helft van de 19e eeuw werd de Wehlse heide verkocht aan welgestelden (o.a. Heer van Wehl) en werd een begin gemaakt met het ontginnen en bebossen van dit gebied. De bevolking was grotendeels werkzaam in de agrarische sector. In 1825 werden twee pottenbakkerijen opgericht, gevolgd door de vestiging van een kleine steenfabriek (1838), welke in 1848 alweer werd gesloten.

Periode 1850-1900

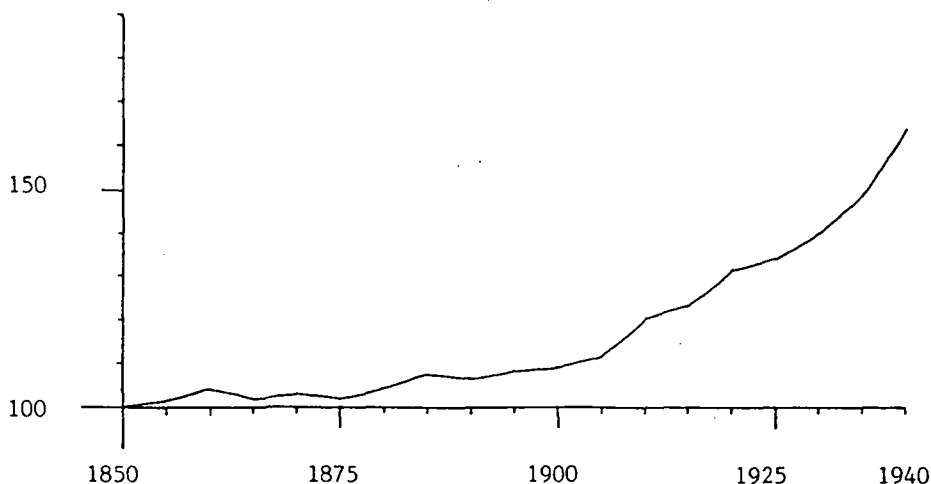
In de bestaansmogelijkheden van de gemeente Wehl komt tussen 1850 en 1900 weinig verandering. In 1858 werd een steenfabriek opgericht die 1871 alweer werd gesloten. In 1852 werd een textielfabriek (calicotweverij) opgericht, die tot 1864 heeft bestaan. Enkele kleine meelfabrieken werden tussen 1847 en 1891 opgericht. In 1900 is de zuivelfabriek (1894) de enige fabriek in de gemeente Wehl. Deze heeft tot eind jaren '60 van deze eeuw bestaan. De agrarische nijverheid is vooral door de klompenfabricage sterk vertegenwoordigd. De opening van het spoorwegstation (1885) en de verkoop van hout, afkomstig van de inmiddels beboste Wehlse heide lijken een korte tijd nieuwe impulsen te hebben geboden voor een beperkte economische groei binnen de gemeente Wehl. De gemeente gold als expulsiegebied, met een gemiddeld jaarlijks vertrekoverschot van 13 personen.

Periode 1900-1940

Na de eeuwwisseling trok de landbouw weer aan. Omstreeks 1907 vestigde zich nabij het station een stoomtimmerfabriek. Het vertrekoverschot is in het tijdvak 1900-1940 onverminderd hoog gebleven, de natuurlijke bevolkingsgroei was echter aanmerkelijk hoger dan in de tweede helft van de 19e eeuw. Tussen 1900 en 1940 groeide het inwonertal van de gemeente Wehl van ca. 2.300 naar ca. 3.600 personen (zie afbeelding 3). Industrialisatie bleef evenwel ook in het tijdvak 1900-1940 nagenoeg uit. Op ambachtelijk niveau waren enkele timmerlieden en klompenmakers werkzaam.

Afbeelding 4

Bevolkingsontwikkeling gemeente Wehl 1850-1940
(indexcijfers, waarbij in 1850 2.086 inwoners = 100)

4.3. Stedebouwkundige structuur

Wehl

Wehl is ontstaan bij het knooppunt van wegen (van Zevenaar naar Doetinchem en van Zutphen naar Emmerich).

De naam Cingelwal en de wegen die voor de kern vorkvormig samenkomen om via poorten de kern binnen te komen, herinneren nog aan de situatie dat het dorp Wehl versterkt was.

Dat de veste Wehl nooit tot bloei is gekomen heeft waarschijnlijk te maken met het dichtbij gelegen grotere en sneller groeiende Zevenaar. Een belangrijk gebied binnen de gemeentegrenzen is de zuidzijde. De gemeenschappelijke heide die hier lag werd in de eerste helft van de 19e eeuw verkocht en voor een belangrijk deel aangeplant met bos. Hier zijn de landgoederen 't Jagershuis en Stille Wald ontstaan. De bebouwing van de kern Wehl bestaat uit twee kerken en woonbebouwing langs de doorgaande wegen.

De ontwikkeling gedurende de periode 1850-1940 vond voornamelijk lintvormig plaats met woon- en winkelbebouwing langs de Grotestraat en de Stationsstraat.

Een bescheiden industrie-ontwikkeling vindt plaats langs de spoorlijn in de omgeving van het station.

Nieuw-Wehl

Deze kern, oorspronkelijk Achter-Wehl geheten, heeft zich pas na 1900 ontwikkeld en kent eveneens een zeer bescheiden lintvormige bebouwing langs de Hr. Hendriksenstraat en de Nieuwe Kerkweg.

Verspreide bebouwing

Op de zandgronden komt zeer verspreid boerderijbouw voor.

De rivierkleigebieden, de essen en bosgebieden werden vrijwel niet bebouwd. Het bebouwde zandgebied kan aangeduid worden als hoevelandschap, bestaande uit eenmansessen. Rond de onbebouwde essen vond een verdichting van de boerderijbebouwing plaats.

4.4. Ontwikkelingen vanaf 1940

In de jaren '70 zijn enkele regionale hoofdwegen aangelegd (naar Doetinchem en Didam). Zuidelijk op Wehl's grondgebied is een deel van RW15 aangelegd.

Wehl is concentrisch uitgegroeid tot een kleine kern. Achter-Wehl, thans Nieuw-Wehl, kent slechts een beperkte uitbreiding en groeit in zuidelijke richting, mede als gevolg van de ontwikkeling van het tehuis voor zwakzinnigen Fatima.

4.5. Karakterisering geïnterpreteerde bebouwing

Wonen

In de gemeente Wehl zijn geen karakteristieke woonvormen aan te wijzen. Noemenswaardig zijn de dokterswoning (1936) aan de Keppelseweg (ontworpen door architect V.d. Hurk en gebouwd in Amsterdamse Schoolstijl); een molenaarswoning aan de Kelderweg in Nieuw-Zakelijke bouwtrant, in 1936 ontworpen door architect Giessen; een neobarok jachthuis (ca. 1880) gelegen in het Stille Wald.

Werken

Karakteristiek in de categorie werken zijn de boerderijen. Verschillende typen komen verspreid gelegen voor in Wehl: het hallehuis, het krukhuys, de T-boerderij en kleine daglonersboerderijtjes. Een gaaf voorbeeld van een industrieel object is de stoom-timmer-zagerij (1906) aan de Stationsweg te Wehl. Het unieke complex bestaat uit een woonhuis met zagerij. De stoom-timmer-zagerij is ontworpen door architect Dahmen en heeft de voor hem kenmerkende opengewerkte balustrades.

Infrastructuur

In de categorie infrastructuur komt in Wehl geen karakteristieke bebouwing voor.

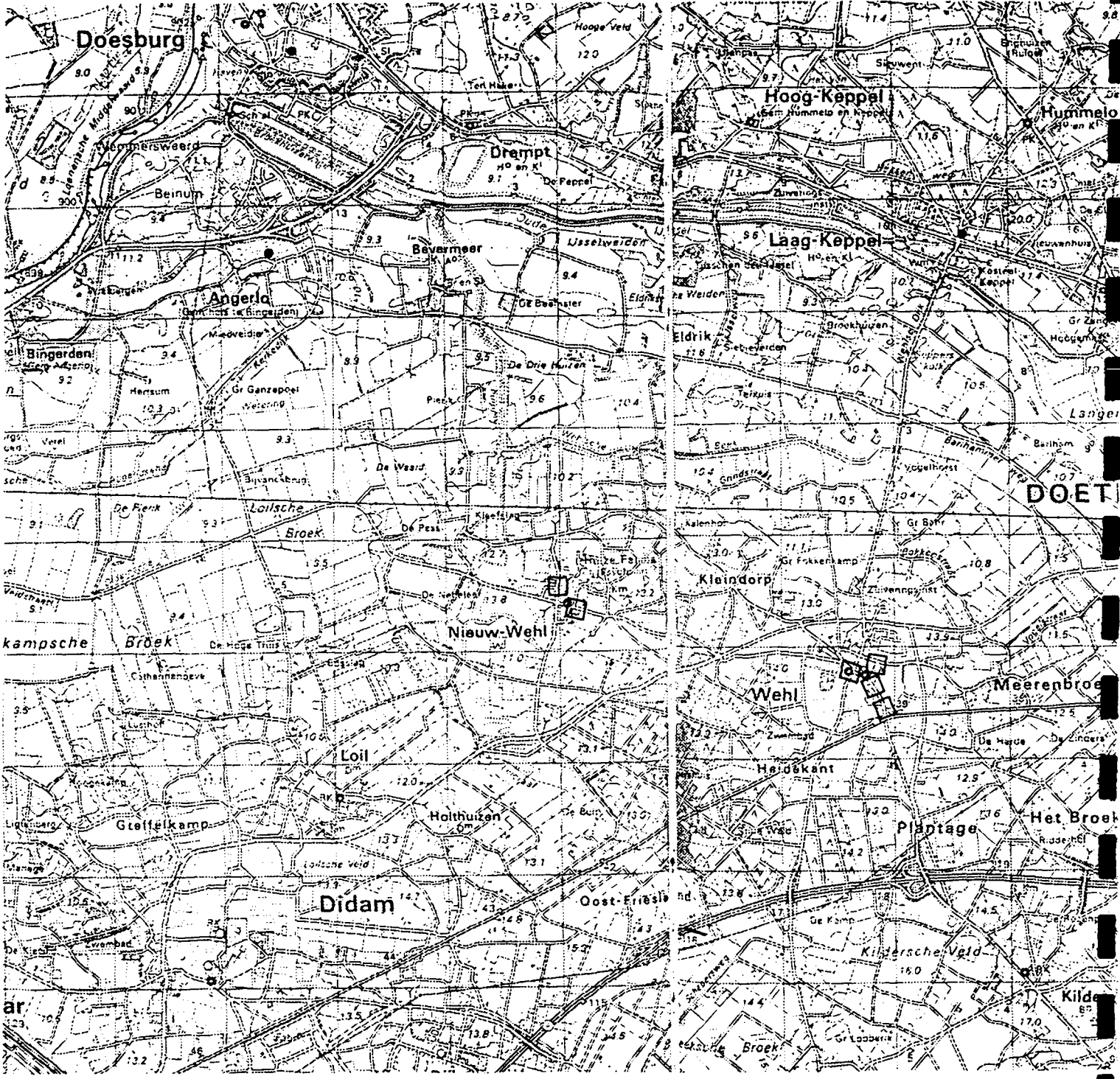
Maatschappelijke voorzieningen

Het dorpscentrum van Nieuw-Wehl wordt bepaald door gebouwen die eertijds (of nog steeds) een maatschappelijke functie vervulden c.q. vervullen. Centraal staat de neoromaanse R.K. Kerk en pastorie (1924) ontworpen door Geerts. Daarnaast staat het parochiehuys (1934) en de oude school (1914, resp. 1925) met hoofdonderwijzerswoning (1914), beide van de hand van architect Ovink. Ter rechterzijde van de kerk staat het Fatima-complex (1933) en aan de overzijde van de straat bevindt zich een kapelletje in Delftse Schoolstijl.

Ook de drie begraafplaatsen van Wehl zijn vermeldenswaardig. Op één ervan staat nog een lijkhuisje dat dateert uit de 19e eeuw.

In het Stille Wald heeft een lid van de familie Van Nispen voor zichzelf de laatste rustplaats laten inrichten: een verhoogde cirkelvormige grafheuvel met beuken en acacia's beplant, met in het midden de grafplaat uit 1872.

Kaart 1
TYPOLOGIE UITBREIDINGEN GEMEENTE WEHL 1850-1940

4.6. Typologie uitbreiding gemeente Wehl 1850-1940

Toelichting op kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
-----------------	-------------------	---------------------

Andere aanduidingen

- Lineaire ontwikkelingen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen

1. Centrum Wehl

4.7. Bijzondere gebieden

De term bijzonder gebied wordt gehanteerd voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst (zie blad 12) gehanteerd volgens de zgn. "MIP-handleiding". Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisaties zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.

Dat in de gemeente geen of weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

Centrum Wehl

Het centrum Wehl is als bijzonder gebied aangewezen. De basisstructuur van Wehl dateert weliswaar van voor 1850, doch de invulling langs de typisch vorkvormige wegenstructuur samenkomend in de Grotestraat is voornamelijk ontstaan in de periode 1850-1940.

De R.K. kerk en het voormalig gemeentehuis markeren de kern. In het gebied liggen nog de N.H. kerk met predikantenwoning, een onderwijzerswoning en andere waardevolle panden uit de periode 1850-1940.

CRITERIA VOOR DE AANDUIDING BIJZONDERE GEBIEDEN

Gebied 1 : Centrum Wehl

	1
I. Intrinsieke stedenbouwkundige kwaliteit, zoals:	
1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;	±
2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;	
3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;	+
4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)	
II. Bijzondere historische betekenis, zoals:	
1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;	±
2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken;	
3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)	
III. Stedenbouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:	
1. betekenis als onderdeel van een groter geheel	
2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;	±
3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel	
IV. Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)	
V. Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)	

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en bibliotheken

- * Gemeente Wehl
- * Rijksarchief in Gelderland
- * Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Beleidswetenschappen
- * Bibliotheken Provincie Gelderland
- * Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek

Afbeeldingen

- * Afbeelding 1   Gemeente Wehl, 1865
- * Afbeelding 2   Geomorfologische kaart gemeente Wehl
- * Afbeelding 3   Voornaamste wegen en schematische weergave van de uitbreidingen 1850-1940 in de gemeente Wehl
- * Afbeelding 4   Bevolkingsontwikkeling gemeente Wehl 1850-1940
- * Kaart 1   Typologie uitbreidingen gemeente Wehl 1850-1940

Kaartmateriaal

- * Topografische kaart 1/25000 en 1/50000, diverse jaargangen
- * Bodemkaart 1/50000, 1970
- * Rivierkaart 1/10000, diverse jaargangen
- * Topografische en Militaire Kaart 1/25000 en 1/50000, 1850-1864
- * Kaartenboek van Gelderland 1843
- * J. Kuijper, Gemeente-atlas van Gelderland 1868, Leeuwarden, 1970

Literatuur

- * Engels, M.H., *Primitieve ijzerwinning in Wehl*, in: *Oudheidkundige Vereniging Wehl*, 1988
- * Keller, T.R.C., *Gemeenten en hun bestaan*, in: *Oudheidkundige Vereniging Wehl*, 1986
- * Nederlandsche Heidemaatschappij, *Bijdrage tot kennis van de landbouwkundige ontwikkelingsmogelijkheden in de Liemers*, Arnhem, 1946
- * Petersen, J.W. van en Zondervan W., *Oude ambachten en bedrijven achter Rijn en IJssel*, Zutphen, 1972
- * Petersen, J.W. van, *ABC van Oud-Wehl; grepen uit de geschiedenis van heerlijkheid en gemeente*, Wehl, 1987
- * Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg, *Na honderdvijftig jaar; schetsen uit de Liemers*, Zutphen, 1966

Oosterbeek, 1992

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326